TAAD Yıl 17 . Sayı 68 . Ekim 2026
ISSN 1309-6826 - E-ISSN 3150-0919
Araştırma Makalesi/Research Article DOI: 10.54049/taad.2029462

ÇOCUĞUN ÜSTÜN YARARI VE ANAYASAL DENETİMİ

The Best Interests of the Child and Constitutional Review

Osman Nuri GÜVEN*

Özet

"Çocuğun üstün yararı" ilkesi, çağdaş çocuk hakları hukukunun merkezinde yer alan ve çocuğu pasif bir koruma nesnesi olarak değil, hak sahibi bir özne olarak konumlandıran temel bir ilkedir. Bu çalışma, söz konusu ilkeyi anayasal denetim perspektifinden incelemekte ve ilkenin yalnızca soyut bir değer değil, anayasal yorum ve denetim süreçlerinde somut sonuçlar doğuran etkili bir ölçüt olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada öncelikle çocuk ve çocuk hakkı kavramlarının tarihsel ve hukuksal dönüşümü ele alınmakta; ardından çocuğun üstün yararı ilkesinin kavramsal ve normatif çerçevesi, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile Çocuk Hakları Komitesi'nin 14 No'lu Genel Yorumu ve Türk hukukundaki anayasal temeller ışığında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda ilkenin asli bir hak, bir hukuk (yorum) ilkesi ve bir usul kuralı olma yönleri açıklanmaktadır. Son olarak ilkenin anayasal denetimdeki görünümü; Türk Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve ABD Yüksek Mahkemesi kararları üzerinden, çatışan menfaatler ve denetim ölçütleri bakımından karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. İnceleme sonucunda çocuğun üstün yararının, anayasal denetimde hem menfaatlerin maddi olarak dengelenmesine hizmet eden bir ölçüt hem de karar alma sürecinin gerekçelendirilmesini yönlendiren usulî bir güvence olarak işlev gördüğü; korumacı bir söylemin ötesinde hak temelli ve somutlaştırılabilir bir anayasal standart niteliği taşıdığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuğun üstün yararı, çocuk hakları, anayasal denetim

Abstract

The best interests of the child is a fundamental principle at the heart of contemporary children's rights law, one that positions the child not as a passive object of protection but as a rights-bearing subject. This study examines that principle from the perspective of constitutional review and seeks to demonstrate that it is not merely an abstract value but an effective standard producing concrete results in the processes of constitutional interpretation and review. The study first addresses the historical and legal transformation of the concepts of the child and children's rights; it then evaluates the conceptual and normative framework of the best interests principle in the light of the United Nations Convention on the Rights of the Child, General Comment No 14 of the Committee on the Rights of the Child, and the constitutional foundations in Turkish law. In this context, the principle's dimensions as a substantive right, a legal (interpretive) principle, and a procedural rule are explained. Finally, the principle's manifestation in constitutional review is analysed comparatively through the cases of the Turkish Constitutional Court, the European Court of Human Rights, and

- *Bu makale Etik Kurul iznine tabi değildir/This article is not subject to Ethics Committee permission.*
- *Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 31.8.2026*
- *Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 23.10.2026*

* Hâkim, Balıkesir Adliyesi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, İstanbul/Türkiye, e-posta: osmannurigvn@gmail.com, https://orcid.org/0000-0003-2463-9645.

the United States Supreme Court, with regard to competing interests and review criteria. The study concludes that the best interests of the child functions in constitutional review both as a criterion serving the substantive balancing of interests and as a procedural safeguard guiding the reasoning of decision-making, thus constituting a rights-based and concretisable constitutional standard beyond a merely protective rhetoric.

Keywords: Best interests of the child, children's rights, constitutional review

GİRİŞ

Çocuğun üstün yararı ilkesi, çağdaş çocuk hakları hukukunun merkezinde yer alan ve çocuğu sadece korunması gereken pasif bir varlık olarak değil, hak sahibi bir özne olarak kabul eden temel bir yaklaşımdır. Bu ilke, çocukları ilgilendiren tüm kamusal ve özel işlemlerde, karar alma süreçlerinde ve yargısal faaliyetlerde çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişiminin öncelikli bir ölçüt olarak dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır. Özellikle modern anayasal devlet anlayışı bakımından çocuğun üstün yararı, yalnızca aile hukuku veya çocuk koruma hukuku ile sınırlı olmayan; idare hukukundan ceza hukukuna, sosyal politikadan anayasal denetime kadar uzanan çok boyutlu bir normatif işleve sahiptir.

Çocuk haklarının tarihsel gelişimi incelendiğinde, çocuğun nesne konumundan çıkarılarak bağımsız hak öznesi haline gelmesi söz konusudur. Dünyada yaşanan sosyo-kültürel değişim bu sürecin ana etkeni olsa da süreçte, çocuğun üstün yararı ilkesinin belirleyici bir rol oynadığı görülmektedir. Ulusal ve uluslararası hukuk metinlerinde giderek daha görünür hâle gelen bu ilke, bir yandan çocuklara ilişkin maddi hakların yorumunda yol gösterici olmakta, diğer yandan karar alma süreçlerinde gözetilmesi zorunlu bir usul güvencesi niteliği taşımaktadır. Bununla birlikte, kavramın soyut ve esnek yapısı, ilkenin içeriğinin hangi ölçütlerle belirleneceği ve anayasal denetimde ne şekilde somutlaştırılacağı sorularını da beraberinde getirmektedir.

Bu çalışma, çocuğun üstün yararı ilkesini anayasal denetim perspektifinden incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda öncelikle ilkeyi unsurlarına ayırmak gerekir. Çocuğun üstün yararıyla ilgili bir sonuca varılması için öncelikle çocuk kavramı ele alınmıştır. İlk olarak çocuk ve ilkenin görünür olduğu çocuk hakkı kavramları ele alınarak çocuk kavramının tarihsel dönüşümü ve hukuksal dönüşümü ortaya konulacaktır. İkinci bölümde üstün yarar unsurunun üzerinde durularak çocuğun üstün yararı ilkesinin kavramsal ve normatif çerçevesi incelenecek; Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde düzenlenen kavramın terminolojik olarak Türkçeye nasıl ve ne anlamda kazandırıldığı incelenecektir. Çocuğun üstün yararının asli bir hak, bir hukuk ilkesi ve bir usul kuralı olma yönleri çerçevesinde uluslararası hukukta ve Türk hukukunda üstün yararın belirlenme ölçütleri açıklanacaktır.

Son bölümde ise ilkenin anayasal denetimdeki görünümü; çatışan menfaatler, denetim yapılırken kullanılan ölçütler bakımından Türk Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve ABD Yüksek Mahkemesi kararları üzerin-

den ayrı ayrı analiz edilecektir. Bu noktada anayasal denetim kavramının nasıl ele alındığının açıklanması gerekmektedir. Kavram, çocuklar üzerinde sonuç doğuran idari işlem ve kararların; temel hak ve özgürlükler, anayasal ilkeler ve uluslararası üst normlar ölçüt alınarak yargı denetimine tabi tutulması anlamında kullanılmıştır.

Çocuğun üstün yararı ilkesi medeni hukuk, ceza hukuku ve anayasa hukuku gibi birçok hukuk dalında yer edinebilmektedir. Farklı alanlardan yapılan çalışmaların bulunsa da çalışmamızda anayasal denetim özelindeki uygulama alanı ele alınmaktadır. Ayrıca yine daha önce literatürde ele alınan AYM ve AİHM kararlarının yanında ABD Yüksek Mahkemesi'nin kararlarının da karşılaştırmalı bir biçimde ele alınması, üstün yararın asli hak- yorum ilkesi- usul kuralı şeklinde formülize edilebilecek üçlü bir ayrım üzerinden ele alınması çalışmanın asıl amaçlarındandır.

Çocuğun üstün yararının hak çatışmaları ve anayasal yorum süreçlerindeki işlevi ortaya konulacaktır. Böylece çalışma, çocuğun üstün yararı ilkesinin yalnızca soyut bir değer değil, anayasal düzlemde somut sonuçlar doğuran etkili bir denetim ölçütü olduğunu göstermeyi hedeflemektedir.

I. ÇOCUK VE ÇOCUK HAKLARI KAVRAMLARI

A. Çocuk: Nesneden Özneye

Çocuk kavramı tarihsel süreç boyunca algısal olarak birçok değişime uğramıştır. Bu değişim nesne olarak kabul edilen çocuktan özne olarak kabul edilen çocuğa doğru olmuştur. İnsan bilinciyle ilgili bilimsel gelişmelerin gösterdiği üzere çocuklukta yaşanan iyi ve kötü olaylar insan psikolojisinde önemli yer edinmektedir[1]. Bu nedenle bireylerin çocukluk döneminde yaşadıkları hem o bireyin şahsi yaşamında hem de topluma yansıyan yönleriyle yadsınamaz bir önemdedir.

Türk Dil Kurumu'na göre çocuk *"Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız"* ile *"soy bakımından oğul veya kız, evlat"* şeklinde tanımlanmıştır[2]. Ulusal düzenlemelerimiz ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'yle de belirlendiği üzere 18 yaşından küçük olan herkes çocuk olarak kabul edilmektedir. Türk hukukunda 5395 sayılı Kanunu'n 3. maddesinde ve Türk Ceza Kanunu'nun 6. maddesinde de aynı şekilde 18 yaşının altındaki kişilerin çocuk olarak kabul edileceği kabul edilmiştir. Çocukluk dönemi, Türk hukukunda TMK m. 28'e göre hak ehliyetinin kazanıldığı an olan tam ve sağ doğmak koşulu ile ana rahmine düştüğü andan itibaren başlar[3].

---

1 Süleyman Emre Zorlu ve Sena Bilgin, 'Çocuk hakları, tarihî gelişimi ve çocuk suçluluğu' (2024) 23(2) Gaziantep ÜniversitesiSosyal Bilimler Dergisi 763, 765.

2 Türk Dil Kurumu <https://sozluk.gov.tr/> erişim 20 Nisan 2026.

3 Nazlı Hilal Çelik ve Ümmügülsüm Kılıç, *Çocuk Hukuku -Seçimlik Dersler Dizisi-,* (1. Baskı, Seçkin, 2025) 17.

Çocuklar her dönemde toplumun kültürel ve sosyolojik yapısına göre değerlendirilmiş ve ona göre konumlandırılmıştır. Çocuk kavramının tarihsel gelişimine bakıldığında öncelikle kara Avrupa hukukunun temelini oluşturan Roma hukukunda aile reisinin *(pater familias)* çocuk üzerinde mülkiyet hakkına benzer bir yetkisinin olduğu kabul edilirdi[4]. İslam hukukunda ise çocuğun bakım yükümlüsü babadır. Baba yoksa öncelikle baba tarafından sonra anne tarafından akrabaları çocuğa bakmakla yükümlüdür. Osmanlı devletinde de çocuklar babalarının denetim ve velayeti altındadır. Ayrıca korunmaya ihtiyacı olan çocukların vakıflar aracılığıyla ihtiyaçları giderilmekteydi[5]. Tarihteki hukuk uygulamalarındaki bu örnekler arttırılabilecekse de ele alınacak örneklerde çocuğun genelde bir nesne, korunmaya muhtaç bir şey olarak görüldüğü anlaşıldığından anlatılan örneklerle yetinilmiştir[6].

Ortaçağ Avrupası'nda yine çocukların durumu antik çağdan farklı değildir. "Eksik yetişkinler" olarak görülen, bebeklikten çıktıktan sonra insanların daha küçüğü ve yetersizi olarak kabul edilen çocukluk anlayışı olduğu savunulmaktadır. Fransız sosyal tarihçi Philippe Aries resim sanatında çocukların yetişkinler gibi resmedilmesinden yola çıkarak, çocukların giysilerinde, oyuncaklarında, sanatta ve edebiyat gibi birçok alanda yetişkinlerden farklı görülmediği fikrini ortaya koymuştur[7].

Modern dönemde de çocukların toplumsal hayatta daha fazla yer alması, ölüm oranlarının azalması gibi etkilerle farklı bir grup olduğu kabul edilmeye başlamış ve 20. yüzyıla gelindiğinde çocuklarla ilgili felsefe, hukuk, eğitim ve psikoloji gibi birçok alanda çalışmalar hız kazanmıştır[8]. Çocuklar her zaman var olmuş ise de çocukluk modern bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocuğun hem ebeveynlerinden hem de devletten ayrı bir birey olarak kabul edilmesi halinde çocuk haklarından, çocuğun üstün yararından ve dolayısıyla çocuğun üstün yararının bir anayasal ölçüte dönüşmesinden söz edebiliriz. Böylece devletin ailesinden farklı bir birey olan çocuk yararına müdahaleler etmesi hukuki bir zemine oturacaktır. Zayıf konumda olan çocuğun güçlü konumda olan ebeveynlerine karşı da bir koruma sağlanması gerekir[9].

---

4 Emine Akyüz, *Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması* (10. Baskı, Pegem Akademi 2025) 22.

5 Süleyman Emre Zorlu, 'Günümüz ve İslam Hukukunda Çocuk Hakları Karşılaştırmalı Bir İnceleme' (2013) 21(2) Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 125, 151.

6 Ayrıntılı bilgi için bkz. Zorlu ve Bilgin (n 1).

7 Akyüz, (n 4) 95. Bu fikre karşı çıkan ve ebevynlerle çocuklar arasında sıcak ilişkiler olduğunu iddia eden yazarlar da mevcuttur. bkz. Hicran Atatanır, 'Çocukluk olgusunun ve Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi' (2022) 2(2) Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi 205, 209.

8 Atatanır (n 7) 210.

9 Michael Freeman, 'The best interests of the child? Is the best interests of the child in the best interests of children?' (1997) 11(3) *International Journal of Law Policy and the Family* 360, 382.

Çocukluk kavramının mülkiyete konu olan bir nesneden hak sahibi olan bir özneye dönüşümünde doğrusal bir çizgi halinde gelişmeler olmasa ve toplumlar farklı süreçler sonucunda bir son kanaate varmış olsalar da günümüzde çocukluk kavramının önemi, değeri ve çocukların korunmaya değer birer özne oldukları yaygın bir şekilde evrensel olarak kabul edilmekte ve anayasal bir güvence ile korunmaktadır.

B. Çocuk Hakları Kavramı

Çocuk hukuku, farklı hukuk dallarında düzenlenen ve çocuklara özgü nitelik taşıyan hükümleri kapsayan bir alanı ifade etmektedir. Buna karşılık çocuk hakları, bir yandan çocuğa özgü hakları, diğer yandan ise insan hakları sistemi içerisinde çocuğun sahip olduğu ve yararlanabildiği hakları kapsamaktadır. Bu çerçevede çocuk hakları, çocuğun ahlaki, zihinsel, bedensel, duygusal, sosyal ve ekonomik yönlerden özgür ve sağlıklı bir biçimde gelişimini güvence altına alan hukuken korunan menfaatler olarak tanımlanabilir[10]. Çocuk haklarını düzenleyen çocuk hukuku dar anlamda anne, baba ve çocuk arasındaki görev ve sorumlulukları düzenleyen alan olarak, geniş anlamda ise özel hukuk, kamu hukuku, uluslararası hukuk gibi diğer tüm alanlarda çocukların haklarını düzenleyen kurallar bütünüdür [11].

Çocuk hakları öncelikle 19. Yüzyılda İngiltere'de çocuk işçileri geceleri çalışmasını yasaklayan kanun, 10 yaş altındaki çocukların madenlerde çalışmasını yasaklayan kanun gibi kanunlarla ortaya çıkmaya başlamıştır. Zamanla çocuk ve anne haklarının korunması için bir örgüt kurulması fikri gelişmiş ve 1912 yılında İsviçre'de bir toplantı gerçekleştikten sonra 1. Dünya Savaşının patlak vermesi ile çalışmalar kesintiye uğramıştır[12].

İsviçre'nin Zürih Kantonu'nda 1779 yılında yayımlanan bir emirname, çocuk hakları sahasında ortaya konulan ilk sosyal politika metni olarak kabul edilmektedir[13]. Bu metinden sonra çocuk haklarının gelişimi dünya çapında yaşanan travmatik olaylar neticesinde hız kazanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından 1924 yılında, Uluslararası Çocuk Hakları Bildirgesi "Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi" adıyla Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilmiş. Bu bildirge Türkiye Cumhuriyeti adına Mustafa Kemal Atatürk tarafından imzalanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da 1948 yılında "İkinci Çocuk Hakları Bildirisi" yayımlanmıştır. BM Genel Kurulu da 20 Kasım 1959 da Çocuk Hakları Bildirisi'ni kabul etmiştir. 20 Kasım 1989 da "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme"nin kabul edilmesi

10 Zorlu ve Bilgin (n 1) 767.

11 Akyüz, (n 4) 5.

12 Atatanır (n 7) 213.

13 Erol Karaaslan, 'Çocuk İçin Bir Bakış: "Çocuğun Üstün Yararı" ile "Dinlenilme Hakkı" Kavramlarının AİHM ve İç Hukukumuzda Görünümü' (2020) 94(4) İstanbul Barosu Dergisi 79, 80.

uluslararası düzeyde çocuk haklarının kabul edilmesi yönünde atılan en büyük adımdır. Çocukların toplumsal yaşam içinde sosyal, ekonomik, siyasal, medeni ve kültürel aktörler olarak varlığını tanıyan bu sözleşme, insan haklarının gelişimi bakımından da önemli bir dönüm noktası niteliğindedir[14].

Çocukların sosyal güvenlik haklarının korunması, çocukların suça sürüklenmesinin önüne geçilmesi için BM Genel Kurulu 1985 yılında "Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanmasına İlişkin Asgari Standartlar" (Beijing Kuralları), ve 1990 yılında "Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin BM Kuralları" (Havana Kuralları) ve "Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin BM Yönlendirici İlkeleri" (Riyad İlkeleri) gibi birçok uluslararası düzenleme de mevcuttur[15].

Çocuk hakları olarak; çocuğun yaşam hakkı, çocuğun eşitlik hakkı, çocuğun üstün yararı gözetilerek çocuğun bakım ve himayesinin ebeveynlerine bırakılamayacağı ve denetiminin devlete bir pozitif yükümlülük olarak yüklendiği çocuğun himaye hakkı, çocuğun sosyal güvenlik tedavi ve yardım hakkı, eğitim hakkı ve hatta oyun hakkı gibi haklar sayılabilir[16].

II. ÇOCUĞUN ÜSTÜN YARARI İLKESİ

A. Kavramsal Çerçeve

Çocuğun özne olarak kabulü ve çocuk haklarına ilişkin gelişmeler sonrasında ortaya koyulan çocuğun üstün yararı ilkesi çocukla ilgili meselelerde ortaya çıkan çatışmaların çözümü için mecburen ortaya konulan bir ilkedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde ve diğer uluslararası sözleşmelerde çocuğun üstün yararına ilişkin tek bir terim yerine "çocuğun yararı", "üstün yararı" veya "esenliği" gibi farklı terimler kullanılmıştır. Bu durum ilkenin esnek bir kavram olma özelliği bakımından önemlidir[17].

Çocuğun üstün yararı ilkesi Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesinde tanımlanmıştır. Madde Türkçe'ye;

"Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir." şeklinde çevrilmiştir[18].

---

14 Akyüz, (n 4) 43-44.

15 Atatanır (n 7) 215

16 Zorlu ve Bilgin (n 1) 770-772. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. Akyüz, (n 4), Ursula Kinkelly 'Protecting children's rights under the ECHR: the role of positive obligations' (2010) 61 *N. Ir. Legal Q.* 245.

17 Songül Serap Bakırcı Hepvar, 'Velayetin Kaldırılmasında Çocuğun Üstün Yararı İlkesinin Rolünün İncelenmesi' (2025) 7(2) Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi 43, 46.

18 'Çocuk Haklarına Dair Sözleşme' <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair- s%C3%B6zle%C5%9Fme> erişim 15 Nisan 2026.

Orijinal İngilizce metinde ise 3. madde;

"In all actions concerning children, whether undertaken by public or private social welfare institutions, courts of law, administrative authorities or legislative bodies, the best interests of the child shall be a primary consideration." şeklinde düzenlenmiştir[19].

Türkçe'ye yapılan bu çevirinin metnin amacıyla uyumlu olup olmadığı hususunu değerlendirecek olursak; öncelikle *"the best interests of the child"* ifadesini "çocuğun en iyi çıkarı", "çocuk için en iyisi" ya da "çocuğun en yüksek yararı" şeklinde de ifade edilebilecekse de yalnızca "çocuğun yararı" olarak ifade edilmiş olması terminolojik olarak eksik bir ifade olarak kalmıştır. 'Yüksek' ya da 'üstün' sıfatlarının bir bağlayıcılığı bulunmasa da kavramın niyetini ortaya koyması açısından önemlidir[20]. Çünkü birazdan daha ayrıntılı açıklanacak olduğu üzere karar vericiler tarafından dikkate alınacak bu ilkede çocuğun birden fazla yararının olduğu durumlarda onun en iyi, en yüksek, üstün olan yararının seçilmesi de ifade edilmek istenmektedir. Örneğin çocuğun ebeveynleriyle birlikte yaşaması onun yararınadır. Ancak ebeveynleriyle birlikte yaşadığı durumda çocuğun eğitimi devam etmiyor, sağlığı tehlikeye düşüyorsa çocuğun eğitim ve sağlık hakkının sağlanmasına ilişkin yararı daha üstün bir yarar olduğundan bu yarar tercih edilecektir. Sadece "çocuğun yararı" olarak ortaya koyulan ifade doktrinde, içtihatlarda ve mevzuatta içi doldurulan ve bizim de tercih etmiş olduğumuz "çocuğun üstün yararı" kavramını karşılamakta eksik kaldığı kanaatindeyiz.

Cümlenin ikinci kısmı olan *"shall be a primary consideration"* ifadesinde ise a primary ifadesinin temel düşünce olarak ifade edilmesini de doğru bulmuyoruz. Cümleciği, temel düşüncedir ifadesinden farklı olarak; "üstün düşüncedir" ,"öncelikli düşüncedir" ve "öncelikli bir düşüncedir" şeklinde de ifade edilebileceği göz önünde bulundurularak kavramın içeriğiyle ve madde koyucunun iradesiyle en uyumlu ifadenin hangisi olacağı incelenecek olursa;

- "*Üstün düşüncedir"*; şeklindeki ifadeden mutlak bir öncelik anlaşılmaktadır. Yani başkaca değerlendirme kriterleri olsa da çocuğun üstün yararının söz konusu olduğu durumlarda sadece bu ilkenin dikkate alınması gerektiği anlaşılmaktadır. Üstün düşünce *(the paramount consideration)* tabiri Birleşmiş Milletler'in 3. maddeye ilişkin 14 No'lu yorumunun 38. paragrafında[21] evlat edinme hususunda bu ilkenin nasıl yorumlanması gerektiğine ilişkin değerlendirme yapılırken "en başta", "üstün olarak" *(the paramount)* dikkate alınması gereken kriter olarak belirlenip öncelikli düşünce ile üstün

---

19 'Convention on the Rights of the Child' <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child> erişim 15 Nisan 2026.

20 Memduh Cemil Şirin, 'Çocuğun Yararı Gözüyle Çocuğun Yüksek Yararı İlkesine Bakış' (2019) 2 Çocuk ve Medeniyet 219, 220.

21 14 Nolu Genel Yorum, para 38 <https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/gc/crc_c_gc_14_eng.pdf> erişim 18 Nisan 2026.

düşünce arasında bir hiyerarşi oluşturmuştur[22]. Bu nedenle tercih edilmesi gereken tabirin "üstün düşüncedir" tabiri olmadığı anlaşılmaktadır.

- *"Öncelikli düşüncedir"*; bu ifadeyi de bu düşünceye ilk önce bakılması gerekir diğer unsurlara sonradan bakılır şeklinde anlamak mümkündür. Ancak yine aşağıda daha detaylı açıklanacağı üzere başka değerlendirme kriterleriyle birlikte ele alınması gereken bir düşünce olarak kavramın tanımlaması yapılmıştır. Ayrıca cümlenin "shall be primary consideration" şeklinde *"a"* artikeli kullanılmadan kurulmamasının da bilinçli bir tercih olduğu ve doğru tabirin öncelikli düşüncedir tabiri de olmadığı düşüncesindeyiz.
- *"Öncelikli bir düşüncedir"* şeklindeki ifadeden ise başka öncelikli düşüncelerin de mevcut olduğu, çocuğun üstün yararının da bunlardan biri olduğu anlamı çıkmaktadır[23]. Uygulamada özellikle Anayasal organlarca kullanım şekli göz önüne alındığında; bazı çatışan haklar yönünden yapılan muhakemeler dikkate alındığından en doğru ifadenin "öncelikli bir düşüncedir" ifadesi olduğu kanaatindeyiz.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesinin en temel gerekçelendirildiği ve çocuğun üstün yararı kavramının açıklandığı metin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi tarafından ortaya konulan 14 No'lu Genel Yorumdur. Metnin Sivil Düşün programının katkısıyla Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yapılan çevirisinin[24] başlığı "Çocuğun yüksek yararının birinci planda dikkate alınması hakkı" olarak belirlenmiştir. *A Primary consideration* terimi bu kez birinci planda dikkate alınmıştır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere bu ifadenin de kavramsal içerik olarak doğruyu yansıtmadığını düşünmekteyiz.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan "çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde" *(in all actions concerning children)* ifadesi, kökeni aile hukuku ve özellikle boşanma hukukuna dayanan söz konusu ilkenin kayda değer ölçüde genişletildiği şeklinde yorumlanmıştır. Çocuğun üstün yararı ilkesine Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde bu kapsamda yer verilmiş olması, ilkenin artık yalnızca ulusal aile hukuku ile sınırlı kalmadığını; özel hukuk kaynaklı diğer alanlara, kamu hukukuna ve uluslararası insan hakları hukukuna da yayıldığını göstermektedir[25].

Çocuğun üstün yararı kavramıyla, çocuğun kısa vadeli, dar kapsamlı ve bireysel çıkarından çok; uzun vadeli, kapsamlı ve gelecekte içinde yer alacağı toplumsal

---

22 Matko Guštin 'The Best Interest of the Child in the Jurisprudence of the European Court of Human Rights in Adoption Cases' (2024) 2.1 *Central European Academy Law Review* 69, 76.

23 Şirin (n 20) 222.

24 <https://insanhaklariizleme.org/vt/yayin_view.php?editid1=738> erişim 18 Nisan 2026.

25 Zeynep Hazar, 'İnsan Hakları Çatışmalarının Çözümlenmesinde Çocuğun Üstün Yararı İlkesinin İşlevi: Türk Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Bir Değerlendirme' (2022) 26(2) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 647, 653.

çevre bakımından taşıdığı yararın ifade edilmesi amaçlanmaktadır. Bu kavram, çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal, kültürel, ahlaki, hukuki ve ekonomik yönlerden sağlıklı, dengeli ve özgür biçimde gelişmesini, ayrıca korunup gözetilmesini hedeflemektedir. Nitekim çocuğun menfaati, bakım, korunma, refah ve katılım haklarını da kapsayan geniş bir çerçevede ele alınmaktadır[26]. Çocuğun sevgiyle bakımı, makul bedensel, zihinsel ve duygusal gelişim, temel sağlık ve eğitim olanakları çocuğun üstün yararının vazgeçilmez unsurlarındandır [27].

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile diğer uluslararası sözleşmelerde, çocuğun üstün yararını karşılamak üzere tek ve kesin bir terime yer verilmemiş; bunun yerine "çocuğun yararı", "üstün yararı" ve "esenliği" gibi farklı ifadelere başvurulmuştur. Bu terminolojik çeşitlilik, söz konusu ilkenin esnek bir kavram olarak kabul edilmesine imkân tanımaktadır.

Çocuğun üstün yararı kavramı Türk hukukunda çeşitli şekillerde kendisini göstermekte ve farklı Anayasal temellere dayanmaktadır. Yürürlükteki mevzuat çerçevesinde çocuk hukukunda ilk olarak dikkate alınması gereken ilke, Anayasa'nın 2. maddesinde düzenlenen sosyal devlet ilkesidir. Gerçekten de çocukların korunmasına yönelik düzenlemeler, sosyal devlet ilkesinin en belirgin uygulama alanlarından birini oluşturmaktadır. Sosyal koruma kuralları, bir bütün olarak değerlendirildiğinde, diğer hukuk süjelerine kıyasla daha zayıf konumda bulunan çocuğun korunması söz konusu olduğunda onun lehine bir yaklaşım benimsemektedir.

Bunun yanında, Anayasa'nın "Kanun önünde eşitlik" kenar başlıklı 10. maddesinin üçüncü fıkrasında, çocuklar için alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırılık teşkil etmeyeceği açıkça hükme bağlanmıştır. Ayrıca Anayasa'nın 41. maddesinde, çocukların korunmasına ilişkin meselelerde devletin, bu amacın gerçekleştirilmesi doğrultusunda çocuktan yana ve koruyucu bir tutum sergileme yükümlülüğü bulunduğu ifade edilmiştir.

Öte yandan Anayasa'nın 61. maddesinde devletin, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için gerekli her türlü tedbiri alacağı; 50. maddesinde küçüklerin çalışma şartları bakımından özel olarak korunacağı; 62. maddesinde yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının çocuklarının eğitimi, kültürel ihtiyaçları ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde destek olunması amacıyla gerekli önlemlerin alınacağı; 141. maddesinde ise küçüklerin yargılanmasına ilişkin özel hükümlerin kanunla düzenleneceği belirtilmiştir. Tüm bu anayasal düzenlemelerin, çocuğun üstün yararını esas alan koruyucu hukuk çerçevesinin bir parçası olduğu kabul edilmelidir[28].

---

[26] Büşra Altınbay, 'Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi Bağlamında Koruyucu Aile Kurumu' (2025) 64 Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 309, 312.

[27] Akyüz, (n 4) 54.

[28] Altınbay (n 26) 315.

Türk mevzuatında çocuğun üstün yararı; 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 4. maddesinde çocuğun yarar ve esenliği şeklinde, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun velayet ve evlat edinmeye ilişkin 182., 305. ve 346. maddelerinde temel olarak düzenlenmiştir.

Çocuğun üstün yararının medeni hukuktan idare hukukuna kadar birçok alanda karşımıza çıkan ve dikkate alınması gereken bir ilke olduğu aşikârdır. Bu ilkenin hangi durumlarda ne şekilde dikkate alınacağına ilişkin düzenlemeler bulunsa da kavramın içeriğini doldurmak son tahlilde uygulayıcı olarak hâkimin ya da idarecinin takdirinde kalmaktadır.

B. Normatif olarak Çocuğun Üstün Yararı

Çocuğun üstün yararı Çocuk Hakları Komitesi'nin 14 No'lu Genel Yorumunda asli bir hak, bir hukuk ilkesi ve bir usul kuralı olarak ele alınmıştır. Bir hak olarak çocuğun üstün yararı mahkemelerden talep edilebilir, insan hakları çatışmasına konu olabilir. Çocuğu etkileyen kararlarda, çocuk yararı ile diğer menfaatlerin çatışması durumunda; çocuğun üstün yararının öncelikli bir değerlendirme kriteri olarak ele alınması yasal bir haktır. Bu bağlamda, birden fazla çıkarın varlığı halinde çocuk lehine yapılacak olan yoruma birincil önem atfedilmelidir[29]. Hukuk ilkesini de bir yorum ilkesi olarak da kabul edip çocuğu ilgilendiren bütün olaylarda, çocuğun yararı merceğinden bakmak olarak kabul edebiliriz. Usul kuralı olarak ise karar verme sürecinin her aşamasında çocuğun üstün yararının gözetilmesi yükümlülüğü olarak kabul edilebilir[30]. Bu üç boyuttan asli bir hak olarak ele alınması, neden çocuğun yararının üstün tutulması hakkında bir yol gösterici olamamaktadır. Ayrıca hukuk ilkesi olarak yorumlanması da tek başına soyut bir ifade olarak kalmaktadır.

Bu boyutlardan en önemlisi çocuğun üstün yararı ilkesinin çocuğu ilgilendiren bütün meselelerde bir usul kuralı olarak değerlendirilmesi en önemli yönü olarak kabul edilebilir[31]. Bütün prosedürde tüm usuli süreçlerden ayrı olarak çocuğun faydasına olacak aksiyonları almayı sağlayan yönü de budur.

Sözleşmenin tarafı olan devletlere pozitif bir yükümlülük yükleyerek kamu kurumlarında verdikleri kararlarda uygulanan politikalarda ve hatta özel sektör tarafından verilen kararlarda dahi dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca öncelikli bir düşünce olarak dikkate alma konusunda devletlere bir takdir hakkı verilmemiş ve emredici bir hüküm olarak ortaya koyulmuştur[32].

---

29 Hazar (n 25) 661.

30 Hazar (n 25) 664.

31 Milka Sormunen 'Understanding the best interests of the child as a procedural obligation: the example of the European Court of Human Rights' (2020) 20.4 *Human Rights Law Review* 745, 758.

32 14 Nolu Genel Yorum (n 21) para 36.

Çocuğun üstün yararının kamu yararı kapsamında ele alınması, çocuklar lehine önemli bir dönüşüm sağlayacaktır. Bu yaklaşım sayesinde idare, çocukları kamu düzenini bozma ihtimali taşıyan hukuk nesneleri olarak değil, temel hakları korunması gereken hukuk özneleri olarak ele alabilecektir. Çocuğun yararı perspektifinden bakıldığında ise kamu düzeninin korunması, çocuğu sınırlayıcı tedbirlerin alınmasıyla değil; onun sosyal ve entelektüel gelişiminin öncelenmesiyle mümkün hâle gelecektir[33].

14 No'lu Genel Yorumun 15/f fıkrasında bu konuda görevli olan bütün kamu görevlilerine ve özellikle hakimlere bu konuda ayrıca eğitimler verilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Buna göre devletin sadece uygulama yönünde bir pozitif yükümlülüğünden ziyade uygulayıcıların da eğitilmesi konusunda da bir pozitif yükümlülüğü mevcuttur.

Çocuğun üstün yararı ilkesinin dar yorumlanmaması, doğrudan ve dolaylı olarak çok geniş yorumlanması gerekmektedir. Ceza davalarında suça sürüklenen çocuk olarak davanın öznesi olması dışında anne babalarının durumundan etkilenen çocukları da kapsar bir şekilde yorumlanması gerekmektedir[34]. Örneğin sanık anne veya babanın tutukluluk durumu incelenirken, tedbirin ölçülü olup olmadığına ilişkin yapılacak incelemede varsa çocuklarının durumu bir kriter olarak ortaya konulabilir.

Çocuğun üstün yararı; çocukların birincil muhatap olarak yer aldığı velayet, evlat edinme, eğitim müfredatının belirlenmesi gibi alanlarda sonuçlardan en çok etkilenecek kişi çocuk olduğundan çocuğun yararının ilk öncelik olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Bu durumda güvenlik gibi gerekçelerle çocuğun yararı geri plana atılmamalıdır[35]. Karardan başkalarıyla birlikte etkilenecek olan çocuk söz konusu olduğunda ise diğer kişilerin ya da kamunun yararından daha öncelikli değil birlikte göz önünde bulundurulması gereken bir yarar olarak değerlendirilmelidir. Örneğin imar planı yapılırken ulaşım hakkı, kişilerin mülkiyet hakkı, yaşlıların durumu gibi birçok yarar alanı söz konusuyken, çocuğun yararı da bu yararlarla birlikte ele alınması gereken yararlardan biri olarak göz önünde tutulmalıdır[36].

Genel Yorumda kavramın bilinçli olarak esnek ve uyarlanabilir bir şekilde kalması gerektiği ancak bu durumun ırkçı politikalara, anne babaların kötü kullanımına da yol açabileceğinden bahsedilmektedir[37]. Gerçekten de her bir kültüre ait özellikler, devletlerin politikaları, çocukların özel durumları ve daha birçok değişkenin söz konusu olduğu durumlarda verilecek kararların gerekçesi olarak

---

33 Şirin (n 20) 234.

34 Emily Buss 'How Do We Decide What Is in Children's Best Interests?' (2025) 51 *Harbinger* 2, 4.

35 Şirin (n 20) 227.

36 Şirin (n 20) 229.

37 14 Nolu Genel Yorum (n 21) para 34.

çocuğun üstün yararı gösterilse de esasen ilkenin çocuğun yararına kullanılması her zaman mümkün olamayabilir[38]. Bu nedenle ilkenin sadece bir politikacı ya da hukukçu gözüyle değil, kültürel, sosyolojik, psikolojik ve hatta ekonomik değerlendirmelerle uygulamaya sokulması gerekir.

Çocuğun üstün yararı belirlenirken her çocuğun içinde bulunduğu duruma özgü bir inceleme yapılmalıdır. Yaş, cinsiyet, olgunluk düzeyi, azınlık grubunda bulunup bulunmama, geniş aile bireylerinin olup olmaması gibi birçok toplumsal ve kültürel koşullar göz önünde bulundurulmalıdır. Üstün yarar belirlenirken çocuğun görüşlerinin, kimlik özelliklerinin dikkate alınması gerektiği, geniş anlamda aile ortamının korunması ve ilişkilerin sürdürülmesi gerektiği, çocuğun maddi ve fiziksel bakımının dışında sevgi ve güvenlik ihtiyacının da karşılanması, güvenliğinin sağlanması, engellilik, bir azınlık grubuna mensup olma gibi olumsuz durumların da dikkate alınması, çocuğun sağlık ve eğitim haklarının sağlanması gibi hususlar üstün yararın belirlenmesinde kilit rol oynayacaktır[39].

Çocuğun görüşünün alınması hususunda Yargıtay uygulaması da idrak çağında bulunan çocuğun kendisini ilgilendiren hususlarda muhakkak görüşünün alınması gerektiği yönündedir. İdrak çağının ne zaman başlayacağı tam olarak belirlenmemiş olsa da çocuğun bilişsel gelişimi, istikrarlı beyanları gibi hususlar idrak çağında olup olmadığı yönünde fikir verecektir[40]. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında[41] çocuğun görüşünün alınmasında dikkat edilecek kriterleri belirlemiştir. Üstün yarar belirlenmesinde çocuğun yeteneklerinin ve ilgi alanlarının değişebileceği göz önünde bulundurularak esnetilebilecek kararlar verilmesi gerekir[42].

Devlet olarak çocuğun ailesinin yanından alınması ve ilgili devlet kurumunda bakımının sağlanması kararı verilebilecekse de bu karar verilirken ilkenin çok ihtimamlı bir şekilde incelenmesi gerekir. Örneğin ekonomik gerekçeler çocuğun ailesinden alınması sebebi olamaz[43]. Ekonomik gerekçelerin ortadan kaldırılma-

---

38 Şirin (n 20) 229.

39 Bakırcı Hepvar (n 17) 47.

40 Bakırcı Hepvar (n 17) 48.

41 Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 2019/2-96 E., 2022/571 K., 19.4.2022. "*"Çocuğun görüşüne başvurulması" ilkesi ile ilgili olarak TMK'nın 339. maddesinin 3.fıkrasında "Ana ve baba, olgunluğu ölçüsünde çocuğa hayatını düzenleme olanağı tanırlar; önemli konularda olabildiğince onun düşüncesini göz önünde tutarlar" hükmü yer almaktadır. Hâl böyle olunca çocuğun konu olduğu bütün uyuşmazlıklarda, ayırtım gücüne sahip çocuğun kural olarak görüşünün alınması gereklidir. Bu prensip, çocuğun üstün yararının gözetilmesi için konulmuş bir hüküm olup, çocuğun yararı olduğu takdirde ve çocuğun menfaati bundan zarar görmediği sürece uygulanmalıdır. Çocuğun görüşünün alınması ilkesinin, çocuğun zoraki olarak "konuşturulması" uygulamasına dönüştürülmemelidir (Grassinger, Gülçin Elçin: Çocuğun Menfaati Gereği Görüşünün Alınmaması Gereken Durumlar, Rona Serozan'aArmağan, C. I, İstanbul 2010, s. 823-827)"*

42 14 No'lu Genel Yorum (n 21) para 84.

43 14 No'lu Genel Yorum (n 21) para 61.

sı için maddi yardım ve başkaca tedbirler öncelikli olarak incelenmelidir. 5395 sayılı Kanun'un 4/j maddesinde de aynı şekilde bakım tedbirinin son çare olarak uygulanması gerektiği düzenlenmiştir.

Çocuğun üstün yararının en çok başvurulduğu alanlardan biri olan velayet düzenlemesine ilişkin Yargıtay 2. Hukuk Dairesi içtihatlarında bedensel, fikri ve ahlaki olarak gelişimi yanında çocuk yetişkin olsaydı kendisi için neyi faydalı olarak görecektiyse üstün yararının da o olduğu görüşündedir[44].

Ayrıca kurumlarca yapılan incelemeler de karar verme sürecinin uzatılmaması ve en kısa sürede karar verilmesi gerektiği[45] ve yapılan değerlendirmenin mutlaka gerekçeli bir şekilde yapılmış olması gerektiği belirlenmiştir[46].

Devlet, çocukları korumaktan ziyade, onların korunmaya ihtiyaç duymayacağı güvenli bir ortamı inşa etmekle yükümlüdür. Bu amaçla idare, tüm süreçlerinde 'çocuğun üstün yararını' gözeterek risk faktörlerini kaynağında yok etmelidir[47]. Elbette bu yapılırken çocuğun üstün yararının mutlak ve sınırsız bir üstünlük tanınmadığı, çocuğun somut durumuna göre özenli ve öncelikli bir değerlendirme yapılması gerektiği de gözden kaçırılmamalıdır.

III. ÇOCUĞUN ÜSTÜN YARARI İLKESİNİN ANAYASAL DENETİMDEKİ GÖRÜNÜMÜ

Mahkemelerce verilen kararlarda söz konusu bir çocuk olduğu zaman esas alınması gereken öncelikli yararlardan birisinin çocuğun üstün yararı olacağı aşikârdır. Ancak çocuğun üstün yararı ile birlikte başkaca yararların söz konusu olduğu ve bunların çatıştığı durumlarda hangi yarara üstünlük verileceği hakimlerin takdirindedir.

Çocuğun üstün yararı ilkesinin giderek daha belirgin biçimde etkili olduğu alanlardan biri de insan hakları çatışmalarıdır. Bir çocuğun insan hakları, üç farklı şekilde çatışmanın konusu olabilir. İlk olarak, çocuğa ait birden fazla insan hakkı arasında çatışma ortaya çıkabilir. İkinci olarak, çocuğun bir insan hakkı ile başka bir kişinin insan hakkı karşı karşıya gelebilir; bu diğer kişi çoğu durumda çocuğun ebeveynlerinden biridir. Ebeveynlerin çoğu zaman çocukların ahlaki ve bilişsel

---

44 Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, 2022/2425 E, 2022/4163 K, 09.05.2022. *"Velayet düzenlemesinde, çocukla ana ve baba yararının çatışması halinde, çocuğun yararına üstünlük tanınması gereklidir. Çocuğun yararı ise, çocuğun bedensel, fikri ve ahlaki bakımdan en iyi şekilde gelişebilmesi ve böyle bir gelişmenin gerçekleştirilmesi için, çocuğa sosyal, ekonomik ve kültürel koşulların sağlanmış olmasıdır. Çocuğun bu konulardaki üstün yararını belirlerken çocuk yetişkin biri olsaydı, kendisini ilgilendiren bir olayda, kendi yararı için ne gibi bir karar verebilecekti ise, çocuk için karar makamındaki kişinin de aynı yönde vermesi gereken karar yani çocuğun farazi düşüncesi esas alınacaktır".*

45 14 No'lu Genel Yorum (n 21) para 93.

46 14 No'lu Genel Yorum (n 21) para 97.

47 Şirin (n 20) 235.

eğitimi konusunda karar verme hakları bulunsa da bu haklar çocuğun gelişim özellikleri ve yetenekleri yönünden sınırlıdır[48]. Bununla birlikte, istisnai bazı hâllerde başka bir çocuğun ya da yetişkinlerin insan hakları da çocuğun haklarıyla çatışabilir. Son olarak, çocuğun bir insan hakkı ile kamusal menfaatler arasında da çatışma meydana gelebilir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 3. maddesinde yer alan ve çocukları ilgilendiren bütün konularda gözetilmesi gereken çocuğun üstün yararı ilkesi, bu çatışma türlerinin tamamında dikkate alınmalıdır[49].

Çocuğu ilgilendiren davalarda çocuğun üstün yararının göz önünde bulundurulup bulundurulmadığına ilişkin üçlü bir inceleme yapılabilir. Birincisi çocuğun üstün yararının hiç dikkate alınmaması, ikincisi değerlendirmenin niteliğinin denetlenmesi, üçüncüsü de gerçekleşen müdahalenin çocuğun görüşü, müdahalenin son çare olması gibi kriterle uygun olarak yapılıp yapılmadığıdır[50].

Makalemizde ele aldığımız kararlar genel olarak ilkenin üçlü ayrımı olan asli hak- yorum ilkesi- usul kuralı bağlamında nasıl ele alındığı, çocuğun bağımsız bir hak öznesi olarak kabul edilme seviyesi, çocuğun üstün yararı ile hangi hak ve yararın çatıştığı, devletin koruma yükümlülüklerini, yükümlülüğünün kapsamının nasıl belirlendiği, usuli güvencelerin yeterince sağlanıp sağlanmadığı gibi ortak kriterler üzerinden karşılaştırılacaktır.

A. Türk Anayasa Mahkemesindeki Görünümü

Türk Anayasa Mahkemesi ilkeyi ilk olarak kullandığı karar olan Murat Atılgan başvurusunda[51] "çocuğun üstün yararı" kavramını kullanmıştır[52]. Anayasa Mahkemesi'nin kavramsal tercih konusundaki terminolojik tutarsızlığı, emsal niteliğindeki Marcus Frank Cerny başvurusunda[53] açıkça görülmektedir. Mahkeme, aynı karar metni içerisinde aynı hukuki ilkeyi ifade etmek amacıyla 'çocuğun yüksek yararı', 'üstün menfaatleri', 'üstün yararı' ve 'yüksek menfaatleri' tabirlerini bir arada kullanarak kavramsal bütünlüğü sağlayamamıştır[54]. Daha önce de belirtildiği gibi farklı tabirlerin kullanılması bir yandan kavramın esnekliğini ortaya çıkarması açısından olumlu bir durum ise de aynı kararda ve aynı şeyi ifade etmek için farklı tabirler kullanılmasının terminolojik olarak uygun olmadığı kanaatindeyiz.

---

48 Peri Uran Murphy, 'Approaches of the ECtHR and the US Supreme Court to the Conflict between" The Best Interests of the Child and Parents' Rights" on the Home Education (Homeschooling)' (2024) 59 *Rev. Eur. & Comp. L.* 257, 262.

49 Hazar (n 25) 648.

50 Sormunen (n 31) 761.

51 *Murat Atılgan* [2.B.], B. No: 2013/9047, 07/05/2015, §§ 43.

52 Hazar (n 25) 655.

53 *Marcus Frank Cerny* [GK], B. No: 2013/5126, 02/07/2015.

54 Hazar (n 25) 656.

Türk Anayasa Mahkemesi'nin çocuğun üstün yararıyla ilgili kararlarında Anayasa'nın 20. maddesindeki Aile Hayatına Saygı Hakkı ve 41. maddesindeki Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları esas alınmıştır[55]. Anayasa Mahkemesi çatışan menfaatler söz konusu olduğunda çocuğun üstün yararı öncelikli olarak gözetilerek bu menfaatler arasında adil bir dengenin kurulması gerektiğini belirtmiştir[56].

Anayasa Mahkemesi bazı kararlarında çocuğun üstün yararını maddi bir hak olarak ele almış ve diğer haklarla çatışması durumlarıyla ilgili değerlendirme yapmıştır. Örneğin C.K başvurusunda[57] çocukla kişisel ilişki kurulmasına karar verilen babanın anneye karşı şiddet eylemleri ve çocuğun da bu durumdan etkileniyor olması nedeniyle şiddetin önlenmesi amacını taşıması ve süre ile sınırlandırılması nedeniyle kişisel ilişkinin kaldırılmasının ölçülü olduğu sonucuna varmıştır.

Bu kararda babanın çocuğuyla kişisel ilişki kurması hakkı ile çocuğun üstün yararı arasındaki çatışmada bu şekilde çocuğun üstün yararına üstünlük tanınmıştır. Çocuğun üstün yararı değerlendirilmiş ise de çocuğun görüşünün alınmamış olması bir usulî güvence eksikliği olarak ele alınabilir. Ebeveynlerin ilişkisinin çocuğu da etkileyebilecek yönlerinin olduğu, ebeveynlerinden ayrı bir hak öznesi olarak kabul edilen çocuğun durumunun münferiden incelenmiş olması yönüyle de çocuğun bağımsız bir hak öznesi olarak kabul edildiği sonucuna varılabilir.

Figen Güneştaş ve Diğerleri Başvurusunda da Anayasa Mahkemesi, anne baba dışındaki diğer aile bireyleriyle çocuğun kişisel ilişki kurmasının fiilen geniş aile bireyleriyle çocuğun bir bağının bulunması ve bu bağın geliştirilmesinin çocuğun üstün yararına olması gerektiğine karar verilerek[58] anne babanın çocuk üzerindeki velayet hakkı kapsamındaki çocuğunu kiminle görüştüreceğine ilişkin hakkına karşılık; çocuğun geniş aile bireyleriyle görüşmesinin kültürel anlamdaki çocuğa katkısının daha önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Burada mahkeme çocuğun üstün yararının dikkate alındığı ancak niteliğinin uygun düşüp düşmediği konusunda bir inceleme yapmıştır. Çocuğun üstün yararının asli bir hak olarak ele alındığı bu kararda çocuğun görüşü bir uzmanın hazırladığı raporla alınmış ve usul kuralı olarak da süreçlerde ilke etkin bir şekilde kullanılmıştır.

Bir usul kuralı olarak da Anayasa Mahkemesi'nin Ayşegül Pervane Başvurusunda[59] karar verme sürecinde mahkemenin nasıl bir yol izlemesi gerektiği, her

---

55 Hazar (n 25) 657.

56 *Serpil Toros* [2.B.], B. No: 2013/6382, 09/03/2016, §§ 109.

57 *C.K.* [1.B.], B. No: 2016/3114, 18/07/2019, §§ 37.

58 *Figen Güneştaş ve Diğerleri* [2.B.], B. No: 2014/18376, 26/10/2017, §§ 30.

59 *Ayşegül Pervane* [2.B.], B. No: 2017/37155, 30/09/2020, §§ 38. *"Bu bakımdan, çocuğun iade edilip edilmeyeceğine karar verecek olan kamu makamlarının çocuğun üstün yararının korunması yönünden istisnaların gerçekleşip gerçekleşmediğini araştırarak ilgili ve yeterli gerekçelerle ortaya koymaları çok önemlidir. Bu bağlamda derece mahkemelerinin gerekçeleri, tarafların kanun yoluna başvuru imkanını etkili şekilde kullanabilmesini sağlayacak surette ayrıntılı olarak ortaya konulmalı;*

bir aşamada çocuğun üstün yararını nasıl tespit etmesi gerektiğine ilişkin olarak açıklamalarda bulunmuştur. Belirtilen bu usulî yöntemler sadece aile hukukunu ilgilendiren konularda değil, çocuğu ilgilendiren bütün konularda uygulanmalıdır.

Anayasa Mahkemesi, Serpil Toros kararında da[60] benzer bir yaklaşım sergilemiştir. Bu kararlardan da görüleceği üzere çocuğun üstün yararının usulî bir prosedür olarak dikkate alınmaması usulen bir eksiklik olarak kabul edilmelidir[61]. Sosyal çalışmacılardan sosyal inceleme raporları alınması, ilgili tanıkların dinlenilmesi gibi ilk akla gelen ve uygulanması gereken kuralların yanında somut olayın özelliklerine göre hastane raporlarının alınması, kurumlardan belgelerin getirtilmesi, gerekirse keşif yapılması da dahil birçok prosedürün uygulanması çocuğun üstün yararının ortaya çıkarılması için elzemdir.

Anayasa Mahkemesi Şükran İrge başvurusunda[62] üç yaşından daha küçük iki çocuğu olan bir annenin cezaevinde kaldığı sürede infazın ertelenmesini talep ettiği, mahkemece talebin reddine karar verildiği duruma ilişkin yaptığı değerlendirmede; koğuşun yapısı nedeniyle çocukların anne yanına gönderilemediğinin kamu makamlarınca kabul edildiği, mahpus kadının ceza infaz kurumunda tutulması ile çocuğun üstün yararı bakımından bir dengeleme yapılmadığı, infaz ertelemenin reddedilmesine rağmen ceza infaz kurumunun çocuğun yaşaması için uygun hale getirilmemesi ya da uygun bir kuruma naklinin sağlanmaması nedeniyle verilen kararın aile hayatına saygı hakkını ihlal etmiş olduğuna karar vermiştir.

Çocuğun söz konusu olduğu bütün somut olaylarda bu alan infaz hukuku da olsa çocuğun üstün yararının sağlanması konusunda devletin koruma yükümlülüğü vardır[63]. Devletin koruma yükümlülüğü kapsamında çocukların yaşayacağı yerlerin onlara uygun hale getirilmesi hususu da denetleme konusu yapılmıştır. Şükran İrge kararında çatışma konusu çocuğun annesiyle birlikte kalma konusundaki menfaatiyle, kamu yararına konulmuş bir infaz kuralının çatışmasıdır.

çocuk hakkında psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı gibi bilirkişiler tarafından hazırlanmış yeterli açıklıktaki bilimsel görüşler ve raporlar, çocuğun mutat meskenindeki ve halen bulunduğu yerdeki yaşantısına ilişkin tanık anlatımları ve diğer araştırmaları gösteren somut, nesnel verilere dayandırılmalıdır. Bu konudaki diğer önemli husus ise çocuğun beyanlarının alınmasıdır. Şayet çocuğun dinlenebileceği uygun bir yaşa ve olgunluğa erişmiş bulunduğunun anlaşılması halinde geri dönmek isteyip istemediği konusundaki beyanları mutlaka dikkate alınmalıdır"

60 *Serpil Toros,* §§ 136. *"anne ve çocuk arasındaki ilişkinin tamamen ortadan kaldırılmasını öngören kararların, anne ve çocuk arasında uzman raporlarında yer verilen tedbirler alınmak suretiyle tesis edilebilecek olan ilişkinin, çocuğun üstün yararı bağlamında nasıl bir menfi etkisi olacağı hususunda bir açıklamaya yer vermediği gibi bu ilişkiyi temin edebilecek olan alternatif tedbirlerin de değerlendirilmediği görülmektedir.(...) söz konusu kararlarda yer verilen gerekçelerin aile hayatına saygı hakkı bağlamında yeterli olmadığı, ayrıca kararın icra sürecinde yer alan ilgili idare tarafından özellikle çocuğun üstün yararı dikkate alınarak aile ilişkilerinin sürdürülebilirliği ve muhtemel bir yeniden bütünleşmenin temini amacıyla uygun olan adımların atılmadığı görülmektedir"*

61 Şirin (n 20) 238.

62 *Şükran İrge* [1.B], B No: 2016/8660, 07/11/2019.

63 Kinkelly (n 16) 245.

Karar çocuğun üstün yararının bir yorum ilkesi olma yönüyle idari kararlar alınırken göz önünde bulundurulmasına ilişkin bir örnek olarak ele alınabilir. Bu durumda ilk derece mahkemeleri yargılama yaparken çocuğun üstün yararını hiç dikkate almadan karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin çocuğun üstün yararı bağlamında önem verdiği bir diğer husus, ceza yargılamasında çocuk odaklı soruşturma ve/veya kovuşturma yürütülmesidir. Nitekim Mahkeme, R.Ç. başvurusunda,[64] soruşturma aşamasında yapılması gereken araştırmaların gerçekleştirilmemesi ve delillerin gereği gibi değerlendirilmemesi nedeniyle, dava açılsın ya da açılmasın, ortaya çıkan eksikliğin Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan kötü muamele yasağının ihlali sonucunu doğurabileceğini belirtmiştir.

Somut olayda başvurucu R.Ç., müşterek çocuklarının da bulunduğu eşiyle uzun süredir devam eden bir boşanma süreci içindedir. Yargılama sırasında müşterek çocuğun velayeti geçici olarak anneye bırakılmış, baba ile çocuk arasında kişisel ilişki kurulmasına karar verilmiştir. Bu karar uyarınca çocuk, yaz tatilinin bir bölümünü babası ve babasının ailesiyle birlikte köyde geçirmiştir. Çocuğun yeniden kendisine teslim edilmesinden sonra başvurucu, onda bazı davranış değişiklikleri fark etmiş ve bu nedenle sağlık kuruluşlarına başvurmuştur. Çocuk psikiyatrisi uzmanı tarafından yapılan muayene sonucunda, olayda bir istismar vakasının bulunduğu ortaya koyulmuştur. Bunun üzerine başvurucu, olay tarihinde beş yaşında olan oğlunun, yaz tatilinde birlikte kaldığı halasının oğlu tarafından -ki bu kişi de olay tarihinde on beş yaşından küçüktür- istismara uğradığı iddiasıyla kolluğa şikâyette bulunmuştur. Ancak savcılık, yürüttüğü soruşturmada başvurucunun eşi, suça sürüklenen çocuğun annesi ve diğer erkek kardeşlerinin beyanlarına dayanmış; ayrıca mağdur çocuğun köyde çekilen fotoğraflarında "mutlu" göründüğü yönünde özensiz ve yetersiz gerekçelerle kovuşturmaya yer olmadığına karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi bu olayda mağdurun ve failin çocuk olması nedeniyle delillerin değerlendirilmesinde daha hassas olunması gerektiği, soruşturma sonucunda bir dava açılmasa da çocuğun menfaati göz önünde bulundurularak devletin çocukları koruma yükümlülüğünün yerine getirilmesi gerektiğine karar vermiştir. Bu kararda yargı makamlarınca çocuğun üstün yararı hiç dikkate alınmadan dolayısıyla belirlenen usulî güvenceler uygulanmadan, bir yorum ilkesi olarak çocuğun üstün yararı ilkesi esas alınmadan bir sonuca varılmıştır.

Dalga Eda Yıldırım ve Özgün Yıldırım Başvurusunda[65] başvurucu Dalga Eda Yıldırım, evlilik birliği devam ederken eşinin rızası olmaksızın donör yoluyla çocuk sahibi olmuştur. Doğumdan yaklaşık üç yıl sonra taraflar arasında görülen boşanma davası sürecinde, davalı eş ile çocuk arasında biyolojik bağ bulunma-

---

64 *R.Ç.* [2.B], B. No: 2018/6688, 24/02/2021.

65 *Dalga Eda Yıldırım ve Özgün Yıldırım* [1.B.], B. No: 2014/5974, 26/12/2017.

dığı saptanmıştır. Başvurucu, bu tespite rağmen soybağının reddi ve boşanma süreçleri tamamlanana dek çocukla davalı eş arasında kurulan kişisel ilişkinin 'aile hayatına saygı hakkını' ihlal ettiğini ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesi ise incelemesinde, çocuğun üstün yararının soyut bir kavram olmadığını, her somut olayın kendine has özellikleri ve çocuğun güncel ihtiyaçları doğrultusunda belirlenmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Mahkeme doğumundan itibaren çocuğu kendi çocuğu gibi yetiştiren davalı erkeğin soybağı reddi davası kesinleşene kadar kişisel ilişki kurulmasının aile hayatına saygı hakkını ihlal etmediği kanaatine varmıştır. Çocuğun uzun süredir baba olarak bildiği kişi ile görüşme hakkı ile biyolojik annenin velayet hakkı arasında çıkan bu hak çatışmasında üstünlük çocuğun üstün yararına verilmiştir. Kararda üstün yarar ilkesi hem asli bir hak hem de usul kuralı olarak ele alınmıştır. Soybağının reddi ve kişisel ilişki davalarında işletilen usulî süreçlerin üstün yararın ortaya çıkarılmasına yönelik olması gerektiği ortaya koyulmuştur.

Anayasa Mahkemesi Çocuk Hakları Sözleşmesine uygun olarak çocuğun üstün yararını bazı kararlarında asli bir hak, bazılarında bir yorum ilkesi bazılarında da bir usul kuralı olarak kullanmaktadır. İlk derece mahkemelerince talebin dikkate alınıp alınmadığı, alındıysa gerekli uygulamaların yapılıp yapılmadığı ve son olarak da bu incelemelerin gerçekten de çocuğun üstün yararına olup olmadığı konusunda değerlendirmeler yapmaktadır.

B. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesindeki Görünümü

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önüne gelen uyuşmazlıklarda temel sözleşme olan AİHS ile beraber Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmeleri ve Uluslararası Adalet Divanı, İnsan Hakları Amerika Mahkemesi veya Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi gibi birçok diğer yargı organının kararlarına atıfta bulunmaktadır[66]. AİHM, Neulinger ve Shuruk/İsviçre kararında çocuğun üstün yararı kavramını dayandırdığı uluslararası metinleri ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır[67].

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi çocuğun üstün yararına ilişkin uyuşmazlıklarda Anayasa Mahkemesinde olduğu gibi daha çok m.8 uyarınca özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı kapsamında değerlendirme yapsa da AİHS m. 14 uyarınca ayrımcılık yasağı, m. 3 uyarınca insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele yasağı, m. 13 uyarınca etkili başvuru hakkı gibi haklar kapsamında da incelemeler yapmıştır[68].

---

66 Karaaslan (n 13) 90.

67 Ayrıntılı bilgi için bkz *Neulinger ve Shuruk/İsviçre,* B. No: 41615/07, 6/07/2010 §§ 48-54.

68 Karaaslan (n 13) 93.

AİHM, evlat edinmeye ilişkin Schwizgebel/İsviçre başvurusunda [69] 2002 yılında bir çocuk evlat edinen, bekâr ve kırk yedi yaşındaki başvurucunun, ileride evlat edinmek amacıyla ikinci bir çocuğu yanına alma talebinin reddedilmesini incelemiştir. Başvurucunun, Federal Mahkeme dâhil olmak üzere yaptığı tüm başvurular reddedilmiş; özellikle başvurucu ile evlat edinilmesi düşünülen çocuk arasındaki kırk altı ile kırk sekiz yıllık yaş farkının aşırı olduğu ve bunun çocuğun yararına uygun düşmediği kabul edilmiştir. Mahkeme, tek yaşayan kişilerin evlat edinmesi, evlat edinecek kişinin yaşı ve evlat edinen ile çocuk arasındaki yaş farkı konularında Avrupa Konseyi üyesi devletler arasında ortak bir yaklaşım bulunmadığını, bu nedenle devletlerin geniş bir takdir yetkisine sahip olduğunu belirtmiştir. Ayrıca İsviçre hukukunun ve somut olayda verilen kararların uluslararası hukukla uyumlu olduğu, ulusal makamların da çekişmeli bir yargılama sonucunda gerekçeli ve keyfî olmayan değerlendirmelerde bulunduğu ifade edilmiştir.

AİHM'e göre, karar verilirken yalnızca evlat edinilmesi düşünülen çocuğun değil, hâlihazırda evlat edinilmiş bulunan çocuğun yararı da gözetilmiştir. Federal Mahkeme, yaş farkını soyut ve katı bir ölçüt olarak değil, somut olayın koşullarına göre esnek biçimde ele almıştır. Bunun yanında, ikinci bir çocuğun sorumluluğunun başvurucu açısından ek bir yük doğuracağı ve çok çocuklu ailelerde sosyal sorunların daha sık görülebileceği yönündeki değerlendirmeler de makul bulunmuştur. Sonuç olarak Mahkeme, devletlerin bu alandaki geniş takdir payını ve çocuğun üstün yararının korunması gereğini dikkate alarak, başvurucuya ikinci bir çocuğu barındırma izni verilmemesinin orantılılık ilkesini ihlal etmediğine ve bu farklı muamelenin AİHS'in 14. maddesi anlamında ayrımcılık oluşturmadığına karar vermiştir.

Bu kararın asıl konusu ikinci evlat edinilmek istenen çocuk olsa da bu kararın sonuçları itibariyle ilk çocuğun durumunu da etkileyeceğinden onun üstün yararlarının da dikkate alınması gerekmektedir. Somut olayın asıl öznesi olmayan ilk evlat edinilen çocuk da bağımsız bir hak öznesi olarak ele alınmıştır. Yerel makamlarca hiç değerlendirmeye alınmayan bu hususu AİHM dikkate almıştır. Başvurucunun yararıyla çocuğun yararı arasında doğan bu çatışmada doğal olarak çocuğun yararına üstünlük verilmiştir. Bu şekilde çocuğun üstün yararını bir usul kuralı olarak ele aldığına ilişkin emsal bir içtihat oluşturulmuştur.

Strand Lobben/Norveç kararında[70] dava, biyolojik anne Strand Lobben'in oğlu X'in doğumundan kısa süre sonra acil koruyucu aileye yerleştirilmesi, ardından ebeveynlik sorumluluklarının kaldırılarak koruyucu aile tarafından evlat edinilmesine izin verilmesi hakkındadır. Norveç makamları, annenin bakım kapasitesinin yetersiz olduğunu ve X'in "savunmasız" bir çocuk olarak özel ilgiye ihtiyaç duyduğunu ileri sürerek evlat edinmenin çocuğun menfaatine olduğunu

---

69 *Schwizgebel/İsviçre, B.* No: 25762/07, 10/06/2010.

70 *Strand Lobben ve Diğerleri/ Norveç,* B.No: 37283/13, 10/09/2019.

savunmuştur. Ancak AİHM ailenin bir arada olması hedefinin bulunması gerektiği, annenin süreç içerisinde olumlu yönde değişmiş olması, başka bir çocuğuna güzel bakması gibi hususlar ele alınmadan eski raporlara dayanılmış olması ve çocuğun özel ihtiyaçlarının ne olduğu hususunda titiz bir değerlendirme yapılmaması nedeniyle aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiği kanaatine varılmıştır.

AİHM annenin çocuğuyla birlikte yaşama hakkı ile mahkeme tarafından belirlenen çocuğun üstün yararı arasındaki çatışmanın daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerektiği sonucuna varmıştır. Bu kararda çocuğun biyolojik ailesiyle bağının korunması, başka ailede geçirdiği zamanın önemli bir kriter olmasına rağmen tek başına dikkate alınmaması gerektiği, uzman raporlarının güncel olması gerektiği gibi değerlendirmelerle çocuğun üstün yararı ile biyolojik ebeveynlerin aile hayatına saygı hakkı kapsamında bir inceleme yapılmıştır[71].

Yargı makamlarınca çocuğun üstün yararının ortaya çıkarılması için gerekli prosedürlerin önceden uygulanmış olmasını tek başına yeterli görmemiş ve bir usul ilkesi olarak çocuğun görüşünün ve alınan raporların da değişen şartlara ve zamana göre her seferinde yeniden ele alınması gerektiği ortaya koyulmuştur.

Partiff/Birleşik Krallık kararında[72] başvurucunun kızı P.K., nadir görülen ve genellikle ölümcül olan "Akut Nekrotizan Ensefalopati" (ANE) hastalığı nedeniyle ağır beyin hasarı almış ve kalıcı bitkisel hayata girmiştir. Hastane yönetimi, yaşam destek tedavisinin sonlandırılması için mahkemeye başvurmuş; anne ise çocuğun eve çıkarılmasını ve tedavinin devamını talep etmiştir. İngiliz Yüksek Mahkemesi ve AİHM bu talep karşısında çocuğun üstün yararını değerlendirirken sadece tıbbi değil, tıbbi olmayan menfaatlerini, muhtemel isteklerini ve yaşamın korunması yönündeki güçlü karineyi bir bütün olarak kabul ederek incelemesini yapmıştır. Çocuğun yaşamının devam etmesi için sürekli ve ağır müdahalelerin çocuk için bir yük olduğunu, çocuğun nerede olduğunu anlayacak bir bilinç kapasitesi bulunmadığından evde kalmasının kendisine bir yararının olmadığını, P.K.'nın acı hissetme ihtimali düşük olsa bile, hayatta tutulması için gereken sürekli müdahalelerin ve çocukluğun tadını çıkarma yetisinin tamamen kaybının, çocuk üzerinde devam eden ve süregelen bir zarar olduğu şeklinde değerlendirmelerde bulunarak başvuruyu kabul edilemez bulmuştur.

Karar, çocuğun üstün yararının bazen "yaşamı her ne pahasına olursa olsun sürdürmek" değil, çocuğun onurunu korumak ve ona fayda sağlamayan ağır tıbbi süreçleri sonlandırmak olabileceğini tescil etmiştir. Bu kararında AİHM ilkeyi asli bir hak olarak ele alarak çocuğun kendi menfaatleri arasında ortaya çıkan çatışmayı çözüme kavuşturmuştur. Çocuğun iradesini açıklayacak bir durumu olmasa dahi yaşam hakkının öznesi olarak kendisinin üstün yararı ebeveynlerin arzusundan üstün tutulmuştur.

---

71 Guštin (n 22) 86.

72 *Parfitt/Birleşik Krallık,* B. No: 18533/21, 20/04/2021.

AİHM evde eğitim ile ilgili Konrad ve diğerleri/ Almanya kararında[73] Hristiyan bir ailenin zorunlu eğitim kapsamındaki cinsel eğitim, akran zorbalığı gibi hususları öne sürerek çocuklarının evde eğitim almasını istediklerini ilgili idareye bildirmiş olmasına rağmen bu taleplerinin reddedildiği, Alman adli makamlarınca da bu talebin yerinde olmadığına karar verildiği, Federal Almanya Anayasa Mahkemesince de çocukların zorunlu eğitime katılmaları gerektiği kanaatine varılarak başvurucuların taleplerinin reddedilmesi üzerine AİHM'e başvurulmuştur. AİHM yapmış olduğu değerlendirmesinde zorunlu eğitim kapsamında sadece bilgi aktarımı yapılmadığı, çocukların sosyalleşmesi, toplum kurallarını öğrenmesi, yaşıtlarıyla vakit geçirmesi gibi çocuğun üstün yararına olacak birçok unsurun bulunduğu, bu nedenle bir hak ihlali bulunmadığı kanaatine varılmıştır.

Evde eğitimle ilgili vermiş olduğu Wunderlich/Almanya kararında [74] ise çocuklarını zorunlu eğitim için okula göndermek istemeyen ebeveynlere uygulanan idari para cezalarına rağmen çocuklarını okula göndermeme konusunda ısrarcı olmuşlardır. Yerel Alman makamlarınca çocuğun üstün yararının bu şekilde zedelendiği gerekçesiyle çocukları geçici olarak çocuk yurtlarına yerleştirilmiştir. Başvurucu aile yapılan müdahalenin orantısız ve çocuğun üstün yararına aykırı olduğu gerekçesiyle aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiği gerekçesiyle AİHM'e başvurmuştur. AİHM yapmış olduğu incelemede bu konuda devletlerin takdir hakkı alanını göz önünde bulundurarak çocukların ebeveynlerin yanından ayrılma süresinin çok uzun olmadığı, çocukların zorunlu eğitime devam etmelerinin Konrad ve diğerleri başvurusunda olduğu gibi yararlarına olduğu gerekçesine dayanarak devletin yapmış olduğu bu müdahalenin ölçülü olduğu kanaatine varmıştır.

AİHM değerlendirmelerinde sosyal fayda, çocuğun demokratik bir vatandaş olması, devletin kabul ettiği toplum değerlerini daha fazla ön plana çıkarmaktadır. Böylece AİHM, çocukların çoğulcu toplumların demokratik vatandaşları olmasını öncelediği anlaşılmaktadır[75].

Evde eğitimle ilgili bu kararlarda çocuğun menfaatiyle hem velayet hakkı sahibi ebeveynin hakları arasında hem de kamusal menfaatler arasında ortaya çıkan bir çatışma ortaya çıkmıştır. AİHM çocuğun kamusal yönünü ön plana çıkararak bir kanaate varmıştır. Kamusal yönünün ön plana çıkarılması ile bağımsız bir hak öznesi olarak kabul edilme arasında bir ters oran olduğundan özne olarak kabul edilme düzeyinin bu kararlarda düşük olduğu kabul edilebilir. Ayrıca çocuğun görüşünün karar sürecine katılmamış olmasıyla da usul kuralı olma yönünün bu uygulamada geri planda kaldığı söylenebilir.

---

73 *Konrad ve Diğerleri/ Almanya*, B. No: 35504/03, 11/09/2006.

74 *Wunderlich/ Almanya*, B. No: 18925/15, 10/01/2019.

75 Murphy (n 48) 282.

Yukarıda da belirtildiği üzere kararlarda ele alınan müdahalelerde çocuğun üstün yararının dikkate alınıp alınmadığı, dikkate alındıysa gerekli usul kurallarının uygulanarak alınıp alınmadığı ve son olarak yapılan takdir hakkı kullanılırken gerekli denetlemeler yapılıp yapılmadığı göz önüne alınmalıdır. Örneğin Wunderlich/Almanya kararında üçüncü değerlendirme kriteri göz önüne alınarak bir inceleme yapılmıştır[76].

León Madrid/İspanya kararında[77] ebeveynler çocuğun soyadı sırası konusunda anlaşamadığında İspanyol yasaları uyarınca babanın soyadı otomatik olarak ilk sıraya yerleştirilmiştir. Yerel mahkeme inceleme yaparken çocuğun doğumundan itibaren bir yıldan fazla süre boyunca sadece annesinin soyadlarını taşıyarak bir kimlik oluşturmuş olmasını ve biyolojik babanın başlangıçta gebeliğin sonlandırılmasında ısrar etmesi ve babalığı hemen tanımamış olması hususlarının yeterince incelemeyerek çocuğun kimlik ve kişilik haklarına ilişkin yeterli inceleme yapmamıştır. Geleneksel aile kavramı ve toplumsal alışkanlıklar her ne kadar babanın soyadının önce gelmesi gerektiği yöneliminde ise de çocuğun üstün yararı temel alındığında otomatik soyadı sisteminin hem annenin hem de çocuğun AİHS m.8 uyarınca özel hayata saygı hakkının ve m. 14 uyarınca ayrımcılık yasağının ihlal ettiği sonucuna varmıştır.

Çocuğun kimlik oluşturma menfaatiyle bir usul kuralı arasında ortaya çıkan çatışmada çocuğun üstün yararının yeterince denetlenmeyerek yerel mahkemece karar verilmiştir. İlkenin mevcut usul kurallarının yanında bir usul kuralı olarak kabul edilmesi gerektiği bu kararla da görünür kılınmıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin kararlarıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararları arasında hem dayanılan gerekçeler hem değerlendirme kriterleri bakımından bir paralellik bulunmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında farklı devletlerin iç hukuk düzenlemeleriyle ilgili kararlar verilmektedir. Her bir hukuk düzeninin, kültürün farklı bir çocuk algısı olduğu, buna bağlı olarak da farklı üstün yarar çıkarımları bulunsa da AİHM devletlerin takdir yetkisinin sınırlarını, kültürlerin özelliklerini göz önünde bulundurarak ilkeye esnek bir alan tanıyarak incelemelerini yapmıştır.

Çocuğun üstün yararı ilkesi yalnızca neticeten ortaya çıkan durumlarla ilgili değil, aynı zamanda karar alma süreçlerinin kendisinin de denetlenmesini gerektirir. Ele alınan kararlardan da sadece bir hakkın doğru bir şekilde uygulanmasıyla ilgili değil, bütün bir yargı ve/veya idari işlem sürecinin bu ilkenin çevresinde şekillenmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

---

[76] Sormunen (n 31) 765.

[77] *León Madrid/İspanya,* B. No: 30306/13, 26/10/2021.

C. ABD Yüksek Mahkemesindeki Görünümü

Amerika Birleşik Devletleri Çocuk Hakları Sözleşmesini 1995 yılında imzalamış olduğu halde sözleşmeye onay vermemiş olan tek Birleşmiş Milletler devletidir[78]. Federal bir devlet olan ABD'nin eyaletlerinde bu hususta farklı uygulamalar bulunduğundan sözleşmenin içeriğine ilişkin kararlar mevcut olmasına rağmen Sözleşme onaylanmamıştır[79]. Bunun nedeni ABD hukukunda düzenlenmiş olan ve anayasal temeli olan ebeveyn haklarının Sözleşmede belirtilen haklarla çatışmasıdır. Sözleşmede, onaylanmamış olsa da gerek Federal Anayasa gerek eyalet Anayasaları gerek yasal düzenlemelerle tek bir ana metin olmasa da çocukların haklarını koruyan düzenlemeler mevcuttur[80]. ABD Yüksek Mahkemesi çocuk üstün yararını genellikle Anayasa 14. ek maddede düzenlenmiş bulunan özgürlük haklarıyla bağlantılı olarak değerlendirmiştir.

West Virginia State Board of Education/Barnette kararında[81] kamu okullarında okuyan çocukların ABD bayrağını selamlama ve bağlılık andını okumaya zorlanmasının ve bu eylemi gerçekleştirmeyen çocukların devamsız olarak sayılıp eğitim haklarının engellendiğine ilişkindir. Yehova Şahitleri inancına sahip olan çocukların bayrağı selamlamalarının dini inançlarına aykırı olduğu, selamlamayı reddetmelerinin başkalarının haklarıyla çatışmadığı, çocukların tutumunun barışçıl olduğu, asıl çatışmanın devlet otoritesi ile bireyin özgürlük alanı arasında olduğu belirlenmiştir. Kamusal eğitim için çocukların tek tip düşünceye zorlanamayacağı ve eğitim hakkının engellenemeyeceği söylenmiştir.

Devlet, çocuğun gelişimini sadakat gösterilerine zorlayarak değil, onun özgür düşünme, inanç oluşturma ve kişilik geliştirme alanını koruyarak gözetmelidir. Mahkeme de bu doğrultuda, resmi makamların siyaset, milliyetçilik veya din alanında neyin doğru olduğuna karar verip çocukları buna söz veya davranışla bağlılık göstermeye zorlayamayacağını belirtmiştir.

Çocuğun eğitim hakkı ile inancı da içinde bulunduran kimlik geliştirme hakları arasında doğan çatışmadan çocuğun üstün yararına olanın eğitim hakkı ve özgür düşünme alanı olduğuna karar verilmiştir. Çocuğun kendi yararlarının çatışması hususunda yapılan incelemede çocuğun üstün yararı merkezi bir konumda bulunmasa da asli bir hak olma yönüyle ele alınmıştır.

Pierce/Society of Sisters kararında[82] ise Oregon eyaleti 1922 yılında kabul ettiği ve 8 ila 16 yaş arasındaki tüm çocukların sadece devlet okullarına gitmesini zorunlu kılan "Zorunlu Eğitim Yasası" nı çıkarmıştır. Bu yasa, özel okulların (dini eğitim veren Society of Sisters ve askeri eğitim veren Hill Military

78 <https://indicators.ohchr.org/> erişim 23/03/2026.

79 Fatih Öztürk, *Yeni Anayasa İçin Yol Haritası* (3. Baskı, Filiz Kitabevi 2021) 300.

80 Buss (n 34) 5.

81 *West Virginia State Board of Education/Barnette* 319 US 624 (1943); Öztürk (n 79) 290.

82 *Pierce/Society of Sisters* 268 US 510 (1925); Öztürk (n 79) 299.

Academy gibi) faaliyetlerini fiilen imkânsız hale getirmiştir. Kararda çocukların devletin ideolojik hedefleri doğrultusunda yetiştirilen birer yaratık olmadığı belirtilerek, çocukların tek tipleştirilmesi yerine, ebeveynlerinin uygun gördüğü ve zararlı olmayan eğitim kurumlarında eğitim görmelerinin hakları olduğu ifade edilmiştir.

Ebeveynlerin çocuklarını geleceğe hazırlama ve eğitimlerini seçme konusunda haklarının ve yetkilerinin bulunduğu belirtilmiştir. Kamu yararına açıkça aykırı veya zararlı olmayan özel eğitim kurumlarını yasaklayarak ebeveyn-çocuk ilişkisine müdahale etmesi, 14. ek madde kapsamındaki özgürlük haklarının ihlali olarak görülmüştür. İlgili kararda çocuğun bağımsız bir hak öznesi olarak kabul edilmesi, kendi görüşünün de esas alınması, usulî süreçlerin üstün yarar ilkesi doğrultusunda ele alınması gibi hususlarda sınırlı bir değerlendirme yapıldığı sonucuna varılabilecektir.

Wisconsin/Yoder kararında[83] ABD Yüksek Mahkemesi, Amish ailelerin çocuklarını sekizinci sınıftan sonra zorunlu olarak liseye göndermelerini öngören Wisconsin düzenlemesinin, somut olay bakımından Anayasa'ya aykırı olduğuna karar vermiştir. Mahkemeye göre Amish ebeveynler, çocuklarını 14-16 yaş arasında devletin öngördüğü biçimde okulda tutmaya zorlandıklarında, din özgürlükleri ve çocuklarının dinsel yetiştirilmesine ilişkin ebeveyn yetkileri ağır biçimde etkilenmektedir Mahkeme, çocuğun korunmasını devletin her durumda daha fazla formel eğitim dayatmasıyla özdeşleştirmemiştir. Bunun yerine, somut olayda çocuğun refahı, ailesel ve dinsel çevresi içinde sağlıklı biçimde yetişmesi, toplumsal yaşam içinde üretken ve kendine yeterli bir birey hâline gelmesiyle birlikte değerlendirilmiştir. Bu nedenle Mahkeme, Wisconsin'in zorunlu eğitim kuralının Amish çocuklarına uygulanmasının ölçüsüz olduğuna hükmetmiştir.

Karar, günümüz çocuk hakları anlayışı açısından tamamen sorunsuz değildir. Nitekim kararda kısmi karşı oyda Yargıç Douglas, yalnızca ebeveynlerin ve topluluğun değil, çocuğun kendi tercih ve çıkarlarının da ayrıca dikkate alınması gerektiğini ima eden bir yaklaşım sergilemiştir. Bu nokta, çağdaş çocuk hakları hukukundaki "çocuğun görüşünün alınması" ilkesiyle de uyumludur. ABD Yüksek Mahkemesi sonuç olarak özgürlük odaklı bir yaklaşıma sahip olarak çocuklar üzerinde devletin müdahale ve takdir yetkisinin kısıtlı olduğu kanaatindedir[84]. Mahkeme çoğunluğunun görüşünde üstün yarar ilkesinin muhalif üye Douglas'ın da isabetli bir şekilde belirttiği üzere bir usul kuralı olarak ele alınmasında eksikliğinin olduğu söylenebilecektir.

In re Gault kararı[85] ABD Yüksek Mahkemesi'nin çocuk adalet sisteminde önemli bir dönüm noktası olan ve "çocuğun üstün yararı" kavramının "keyfi bir

83 *Wisconsin/Yoder* 406 US 205 (1972); Öztürk (n 79) 299.

84 Murphy (n 48) 284.

85 *In re Gault* 387 US 1 (1967).

korumacılık" değil, ancak "usuli güvenceler" ile sağlanabileceğini tescil eden tarihi bir karardır. Davaya konu olayda 15 yaşındaki Gerald Gault, komşusuna müstehcen telefon açtığı iddiasıyla tutuklanmış ve bir yetişkinin aynı suç için alacağı en fazla 2 aylık hapis cezası yerine, 21 yaşına kadar (yaklaşık 6 yıl kadar) bir ıslah evine gönderilmiştir. Çocuk mahkemeleri başlangıçta devletin "ebeveyn gibi" *(parens patriae)* hareket ederek çocuğu yargılamak yerine "terapi" uyguladığı varsayımına dayanıyordu. Ancak Yüksek Mahkeme, bu iyi niyetli motivasyonun uygulamada denetlenemeyen bir takdir yetkisine ve çocuğun temel haklarının ihlaline dönüştüğünü tespit etmiştir.

Çocuğun üstün yararının gerçekten çocuğun yararına olacak bir şekilde kullanılması bu gibi kararlar kendisini göstermektedir[86]. Bu noktada ilkenin yalnızca maddi sonuçları itibariyle değil; yargı sürecinin kendisinin de denetlenmesinin önemi de ortaya çıkmaktadır. Yerel mahkemece ele alınmayan hususun, Yüksek Mahkemece kuralın çocuğun yararına olup olmadığı noktasında incelenmesi, yorum ilkesi olma yönüyle çocuğun üstün yararının uygulama alanı bulduğu kararlardan biridir.

Haaland/Brackeen davası[87] Yerli (Kızılderili) çocukların evlat edinilmesi ve koruyucu aileye yerleştirilmesi süreçlerini düzenleyen federal bir yasa olan ICWA'nın (Yerli Çocuk Refahı Yasası) geçerliliği üzerinedir. Kongre bu yasayı, Yerli çocukların "haksız yere" ailelerinden ve kabilelerinden koparılarak Yerli olmayan ailelere verilmesinin yarattığı travmayı durdurmak amacıyla 1978'de çıkarmıştır. Kanuna göre, bir Yerli çocuğun yerleştirilmesinde öncelikle çocuğun geniş ailesi, sonra kendi kabilesinin diğer üyeleri en sonda ise diğer yerli ailelere verilmesi sıralamasına göre davranılması gerekmektedir. Geleneksel eyalet hukukunda hakimler, her vakayı çocuğun o anki bağları ve ihtiyaçları üzerinden çocuğun üstün yararı standartlarına göre ele alır. Başvurucu aileler ve Teksas eyaleti, ICWA'nın bu standartları devre dışı bıraktığını; çocuğu halihazırda bağ kurduğu sevgi dolu bir aileden ayırıp (sırf Yerli olduğu için) tanımadığı bir kabile üyesine vermenin çocuğun bireysel yararına zarar verdiğini savunmuştur.

Yasanın savunucuları ve Mahkeme çoğunluğu ise, bir Yerli çocuğun üstün yararının sadece anlık yerleşim yeriyle sınırlı olmadığını, kendi kültürel mirası ve kabilesiyle bağını sürdürmesinin çocuğun uzun vadeli esenliği ve kimlik gelişimi için hayati olduğunu vurgulamıştır. Kongre, Yerli çocukların kendi halkı içinde büyümesinin onların en yüksek menfaatine olduğu varsayımıyla hareket etmiştir.

Yargıç Alito çoğunluk kararına muhalif olarak çocukların çıkarlarını kabilenin bekasına feda ettiğini ileri sürmüştür. Mahkeme çoğunluğu çocuğun üstün yararı ilkesinin modern hukukta sadece fiziksel güvenlikle değil, aynı zamanda

---

86 Freeman (n 9) 364.

87 *Haaland/Brackeen,* 599 US ___ (2023).

kültürel süreklilik ve toplumsal aidiyet hakkıyla da ayrılmaz bir bütün olduğunu kabul ederek yasayı anayasaya aykırı bulmamıştır.

Yerel halkların kültürlerinin devamının sağlanması gerçekten toplum yararına olarak kabul edilse de çocukların yararının böyle bir yarara karşı feda edilmesinin ölçülü olup olmadığı konusunda tartışmalar mevcuttur[88]. Ancak kanaatimizce her bir somut olayı ayrı ayrı değerlendirmek gerekmekle birlikte bir çocuğun alışmış ve bağ kurmuş olduğu bir aileden alınarak soya dayalı bir anlayışla başka bir aileye verilmesi öncelikle çocuğun bağımsız bir hak öznesi olarak kabulü fikrini zayıflatacağı, karar alma süreçlerinde çocuğun görüşünün dikkate alınmaması, yargısal süreçlerde bir usul kuralı olarak ilkenin uygulanmaması gibi sebeplerle çocuğun üstün yararına uygun olmayacaktır.

ABD Yüksek Mahkemesi'nin çocuğun üstün yararı ile ilgili değerlendirmelerinde Türk AYM ve AİHM çizgisinden farklı bir yönelimde olduğu bu karar örneklerinden de anlaşılmaktadır. Çocuğun üstün yararı ile ebeveyn haklarının çatışmalarında özgürlük perspektifinden bakılarak ebeveyn haklarına üstünlük tanınmaktadır. Bu anlayış farkının temelinde ise çocuğun üstün yararının ne olduğuna 'kim' tarafından -devlet tarafından mı ebeveyn tarafından mı- karar verilecek tartışması yatmaktadır. Amerikan hukukunda devlet müdahalesini tamamen dışlamamakla birlikte ebeveynin daha fazla söz hakkı olduğu kabul edilmektedir[89].

Özellikle evde eğitim konusunda, AİHM devletin takdir yetkisini daha geniş tutarak zorunlu eğitimle ilgili bir emredici düzenleme varsa bu düzenlemenin çocuğun büyüdüğünde istenen, önceden belirlenen vatandaş profilindeki kişiye dönüşmesini hem toplum hem çocuk için yararlı bir şey olarak görürken ABD Yüksek Mahkemesi her bir topluluğun, inanç grubuna mensup ebeveynin vermiş olduğu karara üstünlük tanımaktadır.

Ancak yine de varılan sonuçlar farklı olsa da çocuğun üstün yararının ortaya çıkarılması yöntemi açısından hak çatışmalarının ele alınmasındaki usul, çocuğun görüşünün alınması, sosyal ve kültürel olguların dikkate alınması gibi hususlarda Türk AYM ve AİHM ile benzer yaklaşımlarda olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, çocuğun üstün yararı ilkesini anayasal denetim bağlamında inceleyerek, ilkenin hem kuramsal hem de uygulamaya ilişkin boyutlarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu çerçevede öncelikle çocuk ve çocuk hakları kavramlarının tarihsel ve hukuksal gelişimi ele alınmıştır. Çünkü çocuk ve çocuk haklarının ne olduğu, hangi toplumda nasıl bir görünümü olabileceği hususu çocuğun üstün yararının belirlenmesinde kilit bir rol oynamaktadır. Nitekim hem tarihsel

[88] Bkz. Emily J. Stolzenberg, 'Tribes, States, and Sovereigns' Interest in Children' (2023) 102 *NCL Rev.* 1093.

[89] Buss (n 34) 13.

olarak hem coğrafi ve kültürel olarak birçok farklı çocuk anlayışı ve bunlar gözetilerek oluşturulmaya çalışılan evrensel bir çocuk hakları anlayışı bulunduğu tespit edilmiştir. Özellikle çocuğun olayların bir nesnesi değil hak sahibi bir özne olduğu modern anlayışı bütün çocuk hakları ve dolayısıyla çocuğun üstün yararı ilkesinin temelini oluşturmaktadır.

Ardından çocuğun üstün yararı ilkesinin kavramsal içeriği ile uluslararası hukuk, Türk hukuku ve anayasal düzen içerisindeki normatif temelleri incelenmiştir. İlkenin anayasal denetimdeki görünümü, Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve ABD Yüksek Mahkemesi kararları üzerinden değerlendirilerek, çocuğun üstün yararının soyut bir ilke olmanın ötesinde, anayasal yorum ve denetim süreçlerinde somut etkileri bulunan bir ölçüt niteliği taşıdığı gösterilmiştir. Özellikle çocuğun üstün yararının yalnızca maddi sonuca ilişkin bir kriter değil, karar alma sürecinin tamamına ilişkin usulî bir güvence olması oldukça önem arz etmektedir.

İnceleme sonucunda, çocuğun üstün yararı ilkesinin anayasal denetimde yalnızca tamamlayıcı bir değerlendirme unsuru değil, temel hak ve özgürlüklere ilişkin yorum faaliyetini yönlendiren asli bir ölçüt olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle çocuğu etkileyen kamusal işlemler, yargısal kararlar ve normatif düzenlemeler bakımından bu ilke, devletin koruma yükümlülüklerinin, araştırma ve inceleme yükümlülüklerinin, karar alma süreçlerine katılımı sağlama yükümlülüklerinin, gerekçelendirme yükümlülüklerinin belirlenmesinde önemli bir işlev görmektedir.

Bununla birlikte ilkenin anayasal düzlemdeki rolü, ona mutlak ve sınırsız bir üstünlük tanınmasından ziyade, çocuğa ilişkin her türlü işlem ve kararda çocuğun durumunun öncelikli ve özenli biçimde ele alınmasını zorunlu kılmasında ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla çocuğun üstün yararı, anayasal denetimde hem maddi dengeleme ölçütü hem de karar alma sürecinin gerekçelendirilmesine yön veren usulî bir güvence niteliği taşıyan bir anayasal standarttır.

Çalışmanın son bölümünde incelenen Türk Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve ABD Yüksek Mahkemesi kararları da bu tespiti doğrulamaktadır. Söz konusu içtihatlar, çocuğun üstün yararı ilkesinin yeknesak ve değişmez bir içerikten ziyade, somut olayın koşullarına göre biçimlenen dinamik bir anayasal standart olarak uygulandığını göstermektedir. Türk Anayasa Mahkemesi, özellikle aile hayatına saygı hakkı ve çocuğun korunması bağlamında ilkenin iç hukuktaki anayasal ağırlığını görünür kılarken; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, devletin takdir marjını çocuğun bireysel koşulları ve gelişimsel ihtiyaçlarıyla sınırlayan bir yaklaşım benimsemektedir. Yine de Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi arasında hem dayanak metinler hem iç hukuk benzerlikleri hem de dayanılan gerekçeler ve usulî güvenceler açısından benzer bir yaklaşım bulunmaktadır.

ABD Yüksek Mahkemesi kararları ise ebeveyn hakları, kamusal otorite ve çocuğun statüsü arasındaki gerilimi farklı anayasal bağlamlarda ele alarak ilkenin çoğul görünümlerini ortaya koymaktadır. Her ne kadar çocuğun üstün yararını önemli bir değerlendirme kriteri olarak ele almışsa da kararlarında çocuğu AYM ve AİHM kararlarına kıyasla çocuğun bağımsız bir hak öznesi olarak görünürlüğünün daha sınırlı kaldığı savunulabilir. Bu kararlar birlikte ele alındığında, çocuğun üstün yararı ilkesinin anayasal denetimde korumacı bir söylemden ibaret olmadığı; tersine, hak temelli, somutlaştırılabilir ve yargısal gerekçelendirmeyi şekillendiren etkili bir anayasal ölçüt olarak işlev gördüğü sonucuna ulaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

Akyüz E, *Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması* (10. Baskı, Pegem Akademi 2025).

Altınbay B, 'Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi Bağlamında Koruyucu Aile Kurumu' (2025) 64 Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 309.

Atatanır H, 'Çocukluk olgusunun ve çocuk haklarının tarihsel gelişimi' (2022) 2(2) Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi 205.

Bakırcı Hepvar SS, 'Velayetin Kaldırılmasında Çocuğun Üstün Yararı İlkesinin Rolünün İncelenmesi' (2025) 7(2) Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi 43.

Buss E, 'How Do We Decide What Is in Children's Best Interests?' (2025) 51 *Harbinger* 2.

Çelik NH ve Kılıç Ü, *Çocuk Hukuku -Seçimlik Dersler Dizisi-,* (1. Baskı, Seçkin, 2025).

Freeman M, 'The best interests of the child? Is the best interests of the child in the best interests of children?' (1997) 11(3) *International Journal of Law Policy and the Family* 360.

Guštin M, 'The Best Interest of the Child in the Jurisprudence of the European Court of Human Rights in Adoption Cases' (2024) 2.1 *Central European Academy Law Review* 69.

Hazar Z, 'İnsan Hakları Çatışmalarının Çözümlenmesinde Çocuğun Üstün Yararı İlkesinin İşlevi: Türk Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Bir Değerlendirme' (2022) 26(2) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 647.

Karaaslan E, 'Çocuk İçin Bir Bakış: "Çocuğun Üstün Yararı" ile "Dinlenilme Hakkı" Kavramlarının AİHM ve İç Hukukumuzda Görünümü' (2020) 94(4) İstanbul Barosu Dergisi 79.

Kinkelly U., 'Protecting children's rights under the ECHR: the role of positive obligations' (2010) 61 *N. Ir. Legal Q.* 245.

Murphy PU, 'Approaches of the ECtHR and the US Supreme Court to the Conflict between" The Best Interests of the Child and Parents' Rights" on the Home Education (Homeschooling)' (2024) 59 *Rev. Eur. & Comp. L.* 257.

Öztürk F, *Yeni Anayasa İçin Yol Haritası* (3. Baskı, Filiz Kitabevi 2021).

Sormunen M, 'Understanding the best interests of the child as a procedural obligation: the example of the European Court of Human Rights' (2020) 20.4 *Human Rights Law Review* 745.

Stolzenberg EJ, 'Tribes, States, and Sovereigns' Interest in Children' (2023) 102 *NCL Rev.* 1093.

Şirin MC, 'Çocuğun Yararı Gözüyle Çocuğun Yüksek Yararı İlkesine Bakış' (2019) 2 Çocuk ve Medeniyet 219.

Zorlu SE, 'Günümüz ve İslam Hukukunda Çocuk Hakları Karşılaştırmalı Bir İnceleme' (2013) 21(2) Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 125.

Zorlu SE ve Bilgin S, 'Çocuk hakları, tarihî gelişimi ve çocuk suçluluğu' (2024) 23(2) Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 763.

Çevrimiçi Kaynaklar

'Çocuk Haklarına Dair Sözleşme' <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> erişim 15 Nisan 2026.

'Convention on the Rights of the Child' <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child> erişim 15 Nisan 2026.

14 Nolu Genel Yorum <https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/gc/crc_c_gc_14_eng.pdf> erişim 18 Nisan 2026.

<https://insanhaklariizleme.org/vt/yayin_view.php?editid1=738> erişim 18 Nisan 2026.

<https://indicators.ohchr.org/> erişim 23 Mart 2026.

Türk Dil Kurumu <https://sozluk.gov.tr/> erişim 20 Nisan 2026.

Mahkeme Kararları

Anayasa Mahkemesi Kararları

Ayşegül Pervane Başvurusu, Başvuru No 2017/37155, 30.09.2020.

C.K. Başvurusu, Başvuru No 2016/3114, 18.07.2019.

Dalga Eda Yıldırım ve Özgün Yıldırım Başvurusu, Başvuru No 2014/5974, 26.12.2017.

Figen Güneştaş ve Diğerleri Başvurusu, Başvuru No 2014/18376, 26.10.2017.

Marcus Frank Cerny Başvurusu, Başvuru No 2013/5126, 02.07.2015.

Murat Atılgan Başvurusu, Başvuru No 2013/9047, 07.05.2015.

R.Ç. Başvurusu, Başvuru No 2018/6688, 24.02.2021.

Serpil Toros Başvurusu, Başvuru No 2013/2016, 09.03.2016.

Şükran İrge Başvurusu, Başvuru No 2016/8660, 07.11.2019.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları

Konrad ve Diğerleri/ Almanya, B. No: 35504/03, 11/09/2006.

León Madrid v Spain, B.No: 30306/13, 26/10/2021.

Macatė v Lithuania, B. No: 61435/19, 23/01/2023.

Neulinger and Shuruk v Switzerland, B. No: 41615/07, 6/7/2010.

Parfitt v United Kingdom, B. No: 18533/21, 20/04/2021.

Schwizgebel v Switzerland, B. No: 25762/07, 10/06/2010.

Strand Lobben and Others v Norway B. No: 37283/13, 10/09/2019.

Wunderlich/ Almanya, B. No: 18925/15, 10/01/2019.

ABD Yüksek Mahkemesi Kararları

Haaland v Brackeen 599 US ___ (2023).

In re Gault 387 US 1 (1967).

Pierce v Society of Sisters 268 US 510 (1925).

West Virginia State Board of Education v Barnette 319 US 624 (1943).

Wisconsin v Yoder 406 US 205 (1972).